

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДХОДУ В ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ

У статті розглянуто питання щодо перспектив втілення інновацій в житлово-комунальному господарстві та визначені фактори впливу на її розвиток. Визначено роль переробки твердих побутових відходів як складової підвищення як конкурентоздатності підприємств регіону, так і житлово-комунального господарства взагалі.

In given article the opportunity of adoption of innovation in housing and communal services as well as the factors of influence on its development are considered. The role of solid waste management in increasing of both competitiveness of enterprises of region and housing and communal services are researched.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- і ресурсозберігаючих технологій виробництва й реалізації нових видів конкурентоспроможної продукції є головною метою державної інноваційної політики [1].

Економічне зростання, яке спостерігалось в Україні в останні роки, ґрунтується на збільшенні обсягів виробництва, перга за все у таких традиційних галузях економіки, як нафтодобувна, чорна металургія, машинобудування. У той же час, в економічно розвинутих країнах економічне зростання, у перту чергу, забезпечується високим рівнем розвитку НТП, а також сприятливими умовами залучення фінансових ресурсів в інвестиційно-привабливі проект. Характерно, що темпи фінансування інноваційних продуктів за кордоном збільшуються щороку, при цьому активну роль у цьому процесі відіграють як держава, так і окремі компанії [2, с.5].

Але незважаючи на негативні тенденції, що тривають у комунальному господарстві й зараз, відмежовуватися від можливого впровадження новітніх підходів не слід, оскільки погані економічні показники ще не означають повної відсутності інноваційного потенціалу. Крім того, не слід забувати і про ту роль, яку відіграє комунальний сектор у житті людей та що впровадження нових підходів здатне давати ефект не лите у вигляді прибутків.

Вважаємо, що на сучасному етапі для комунального господарства с притаманною така риса – відсутність інвестиційної привабливості на фоні нерозкритого інвестиційно-інноваційного потенціалу. З нашої точки зору невід'ємним елементом, який сприяє забезпеченню притоку інвестицій у комунальне господарство, є розробка стратегій як на рівні підприємства, так і на рівні населеного пункту та регіону.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Проблема реформування системи управління житлового-комунального господарства та створення привабливого для залучення інновацій інвестиційного клімату в галузі присвячено чимало праць як вітчизняних, так и зарубіжних вчених: Б. В. Буркинського, Б. М. Данилишина, В. І. Захарченка, О. О. Костусева, В. Р. Кучеренка, І. С. Марвана, А. Ф. Мельник, С. К. Харічкова та інших. Але, єдиної точки зору в дискусійному питанні щодо реформування галузі ЖКГ так і не знайдено, що створює відповідний сегмент для подальшого дослідження.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання реформування проблемної галузі національної економіки – ЖКГ та тлі залучення інновацій та створення відповідних умов щодо їх ефективного впровадження досі не набуло вирішення. Вирішення цього питання потребує перегляду існуючого відношення до

проблеми на тлі визначення основних чинників, що стримують реформування галузі та втілення енерго- та ресурсозберігаючих технологій.

Постановка завдання. Мета роботи: визначити умови щодо ефективного впровадження інновацій в галузь ЖКГ, що дозволить сформувати ґрунтовну базу для подальших розробок в напрямку визначення засад як для створення привабливого інвестиційного клімату в галузі ЖКГ, так і підвищення рівня конкурентоспроможності надаваних послуг в ній.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до [1] «інноваційна діяльність – це діяльність, яка спрямована на використання й комерціалізацію результатів наукових досягнень і розробок і обумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів і послуг». Тому, перехід до інноваційного типу розвитку житлово-комунального господарства повинен включати використання результатів науково-технічних досягнень, спрямованих на задоволення потреб населення, тільки в такому випадку можна буде досягти підвищення конкурентоспроможності послуг, що надаються галуззю.

Підприємства, що надають послуги у житлово-комунальній сфері, є інвестиційно непривабливими в зв'язку з високою питомою вагою дебіторської заборгованості за послуги, що надають, а також у зв'язку з відсутністю коштів для переходу на інтенсивний шлях розвитку галузі [3, с.86].

Таким чином, технічне переоснащення підприємств сфери ЖКГ відбувається повільними темпами, що відповідно до світових темпів розвитку НТП є неприпустимим, у результаті цього відбувається неможливість практичної реалізації інновацій у ЖКГ.

На рис. 1 нами представлена діаграма витрат на інноваційну діяльність за основними підгалуззями ЖКГ України, станом на 01.01.2010 року.

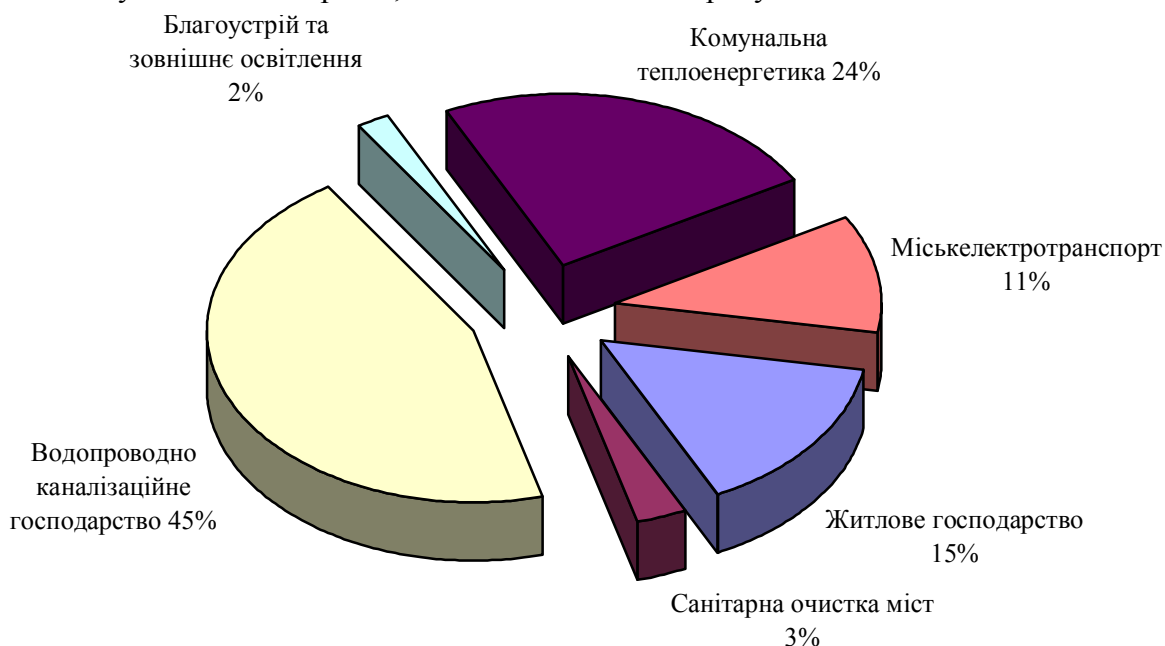

Рис. 1. Обсяг витрат на інноваційну діяльність на період 2005-2010рр. за основними підгалуззями ЖКГ(джерело: [3, с.86; 4])

Ми вважаємо, що структура основних підгалуззей ЖКГ, що вимагає впровадження інновацій є неточною, тому що, поняття санітарне очищення міста охоплює великий спектр завдань, які вимагають негайного вирішення, що впливають на рівень навколишнього середовища. На нашу думку, виникає необхідність виділити окремим напрямком в структурі підгалуззей питання раціонального поводження з твердими побутовими відходами (далі – ТПВ). За своєю суттю, ТПВ – це всі відходи сфери споживання, які утворилися в житлових кварталах, організаціях, торгових підприємствах, відходи опалювальних установок в житлових приміщеннях, сміття з вулиць, об'єктів будівництва і реконструкції, інше [5, с.72].

Основними джерелами ТПВ міста є наступні об'єкти:

- об'єкти комунальних служб;
- об'єкти каналізації;
- об'єкти побутового обслуговування населення;
- культурно-розважальні об'єкти;
- об'єкти відпочинку;
- об'єкти охорони здоров'я;
- об'єкти освіти, тощо [6, с.29].

Через те, що, по-перше, в експлуатації ЖКГ перебуває значна кількість застарілого парку основних машин, механізмів і устаткування, по-друге, Україна не має готових проектів заводів з переробки ТПВ, устаткування для яких не випускалося в нашій країні, ми вважаємо, що вирішення завдання інвестиційно-інноваційної привабливості галузі ЖКГ повинне розв'язуватися в комплексі з вирішенням питання інвестиційної привабливості галузі машинобудування. Причому, промисловий потенціал галузі машинобудування дозволить освоїти в країні випуск устаткування для промислової утилізації ТПВ, відсутній до теперішнього часу, у будь-якій номенклатурі й кількості, тим самим, перевівши обидві галузі на новий етап інноваційного розвитку [7, с.73]. Перехід до інноваційного типу розвитку галузі ЖКГ, у першу чергу обумовлений певними факторами, що суттєво впливають на інноваційний розвиток як галузі ЖКГ, так і економіки країни в цілому.

У світовій практиці розвитку інноваційної діяльності була визначена певна закономірність впливу факторів на процес інноваційного розвитку, що відображено на рис. 2.

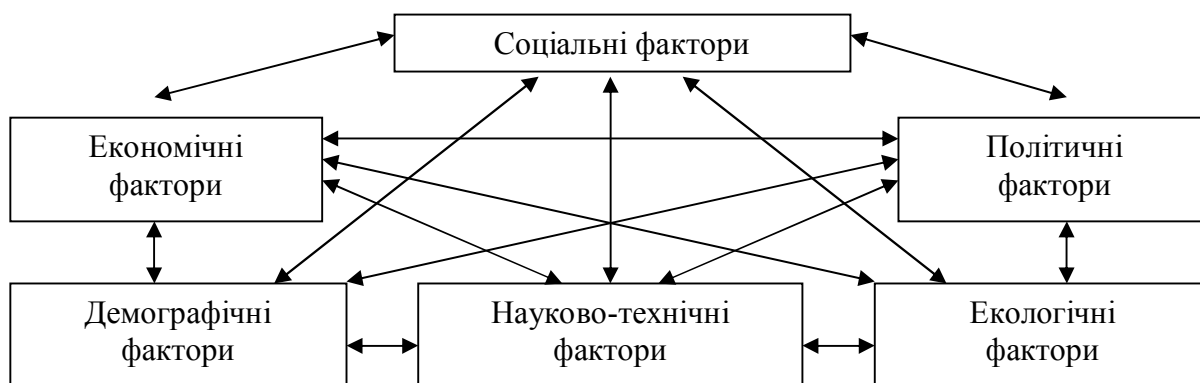

Рис. 2. Рушійні сили інноваційного розвитку

Зображені на рис. 2 основні рушійні сили інноваційного розвитку по своїй суті виступають каталізатором та являють собою рушійні сили інноваційного розвитку, сукупність яких створює синергетичний ефект розвитку. При цьому ми вважаємо, що виходячи з характеристик комунального господарства, в ньому важливу роль відіграють всі з наведених факторів (відмінності між різними сферами надання комунальних послуг можуть стосуватися тільки сили впливу тих чи інших факторів та набору визначальних факторів).

На нашу думку, на тлі розв'язання завдання залучення інновацій для вирішення першорядних питань, що мають місце в основних підгалузях житлово-комунального господарства, таких як: житлове господарство, водопровідно-каналізаційне господарство, теплове господарство, міське освітлення, газове господарство, міський електротранспорт, санітарне очищення міст, зелене господарство й благоустрій і т.д., найбільш актуальним є вирішення питання нагромадження, утилізації й поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ). На вирішення питання поводження з ТПВ, впливає сукупність всіх перерахованих вище факторів.

Австрійський економіст Й. Шумпетер який дав визначення інновацій як економічної категорії, вперше зробив спробу простежити можливість здійснення нововведень. Так, у 1911 році у своїй науковій праці «Теорія економічного розвитку» він визначив, що в основі

інновації лежить комбінація цілого ряду факторів, які за своєю суттю хоча і є різними, але їх основу складає елемент новизни, який є кінцевим критерієм у визначенні нововведення. За теорією Й. Шумпетера масова поява нових комбінацій означала початок підйому економіки. Він розрізняє п'ять характерних випадків нових комбінацій наступних факторів, які, на нашу думку, можуть бути успішно реалізовані й під час обґрунтування інвестиційно-інноваційної привабливості ЖКГ (рис. 3).

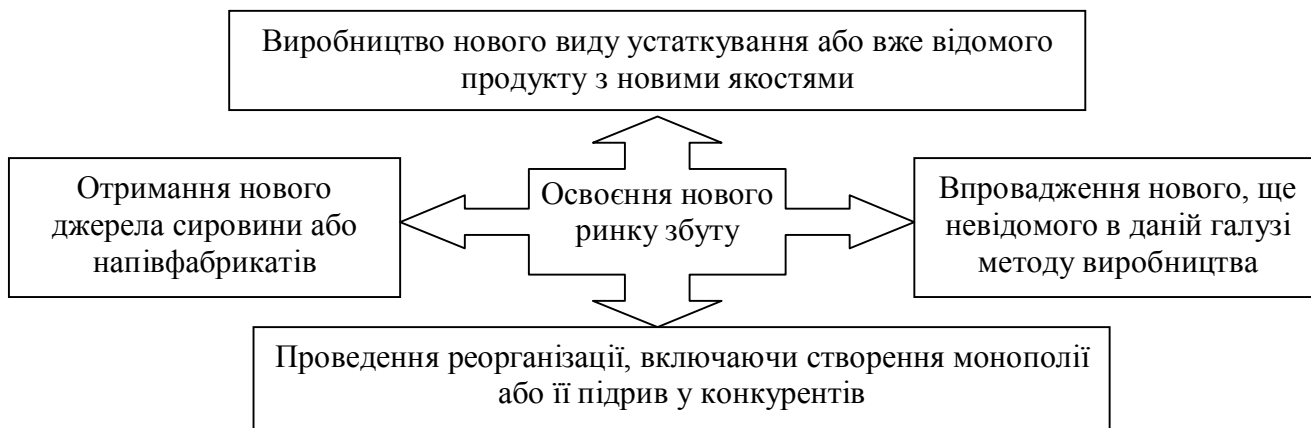

Рис. 3. Фактори, що лежать в основі інвестиційно-інноваційної привабливості галузі ЖКГ

Ми вважаємо, що на вирішення питання реформування в галузі ЖКГ, на прикладі раціонального поводження з ТПВ, темпи нагромадження яких мають тенденцію постійного збільшення, впливають всі фактори, що означає високий інвестиційно-інноваційний потенціал обраної підгалузі ЖКГ. Тому, при переході до інноваційного шляху розвитку галузі ЖКГ необхідно врахувати ті фактори, які за своєю суттю є бар'єром для більшості підприємств, що володіють інвестиційно-інноваційним потенціалом і який їм не під силу перебороти самостійно, без активної підтримки держави, що в подальшому дозволило б збільшити рівень інвестиційної привабливості галузі.

Але не можна не звернути увагу і на фактори, які здатні як сприяти розвитку інноваційної діяльності, так і стримувати його, зокрема йдеться про нормативно-правові, соціально-культурні, техніко-економічні та організаційно-управлінські фактори, які на сучасному етапі суттєво впливають на стан справ у житлово-комунальному господарстві України (рис. 4).

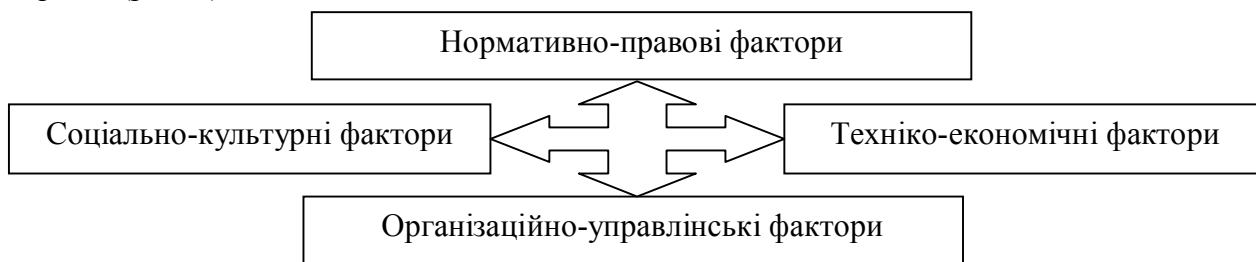

Рис. 4. Фактори впливу на розвиток інноваційної діяльності у житлово-комунальному господарстві

Дія зазначених факторів в сучасних умовах України конкретизована у табл. 1 (складено автором) [3, с.86; 8, с.324-345].

У період економічної кризи в країні, інноваційна діяльність, у всіх галузях економіки, виявилася в стані крайнього занепаду. Так, у ЖКГ, у цей період, кількість впроваджуваних прогресивних технологічних процесів скоротилася більш ніж в 6 разів, маловідходних ресурсозберігаючих і безвідхідних технологій – в 4,3 рази. Фактично, у цей період, число

створюваних за рік нових типів приладів і коштів автоматизації в ЖКГ зменшилося в 4,6 рази, електронної техніки – більш ніж в 6,5 рази, металорізальних верстатів – в 9,4 рази [2, с.16].

Таблиця 1

Фактори впливу на розвиток інноваційної діяльності у житлово-комунальному господарстві.

Фактори інноваційної діяльності:	
стримуючі	стимулюючі
Техніко-економічні:	
<ul style="list-style-type: none"> – відсутність джерел реального фінансування та високі економічні ризики; – слабкість матеріально-технічної наукової бази; – подорожчання науково-дослідних розробок та низький науково-інноваційний потенціал держави; 	<ul style="list-style-type: none"> – стабільний попит на продукцію (послуги); – наявність резерву фінансових та матеріально-технічних заходів; – наявність необхідної господарської та науково-технічної інфраструктури; – розвиток конкуренції та скорочення тривалості життєвого циклу наукоємних товарів;
Соціально-психологічні:	
<ul style="list-style-type: none"> – супротив до змін, які можуть, привести до зміни статусу власності або організаційної форми; – дефіцит наукових кадрів; – слабкі матеріальні стимули та умови для творчої роботи; 	<ul style="list-style-type: none"> – сприйняття технічних нововведень, передового досвіду; – моральне задоволення, суспільне визнання; – можливість самореалізації, розвиток умов творчої роботи;
Організаційно-управлінські:	
<ul style="list-style-type: none"> – замкненість, труднощі в міжгалузевих комунікаціях; – нединамічні організаційні структури, надмірна централізація; – консервативність ієрархічних принципів побудови організації; – відсутність науково-інноваційних організаційних структур; – недостатність міжнародного науково-технічної співпраці; 	
Нормативно-правові:	
<ul style="list-style-type: none"> – недосконалість законодавчої бази в питаннях інноваційної діяльності, охорони інтелектуальної власності, охорони навколишнього середовища, раціонального поводження з ТПВ, тощо. 	

Занепад у розвитку інноваційної діяльності, був обумовлений, головним чином, за рахунок дефіциту фінансових ресурсів, що направляють на фінансування інноваційної діяльності, а також перевага екстенсивного типу розвитку галузі. Тому, досягти конкурентних переваг у ЖКГ можна завдяки принципово новим підходам при формуванні економічної політики.

Інновації в ЖКГ є універсальним інструментом інтенсивного розвитку галузі. Складність розвитку інноваційних процесів укладається тим, що інноваційний розвиток має потребу в значних обсягах фінансування, а тому актуальним завданням є визначення механізму фінансового забезпечення інноваційного розвитку в умовах перехідного періоду, на тлі виділення інвестиційно-привабливих галузей.

Так, у сучасному розумінні інвестиційно-привабливих галузей варто розуміти галузі, що базуються на використанні нових прогресивних технологій, а також організаційно-управлінських систем, діяльність яких спрямована на безпосереднє задоволення потреби людини.

Таким чином, житлово-комунальне господарство, фінансування якого протягом багатьох років відбувається за залишковим принципом, при відсутності впровадження інновацій, є тим сектором економіки, де, при чітко спланованій інноваційній стратегії

створення сприятливих умов залучення капіталу, віддачу від вкладених фінансових коштів можна було б досягти в повному обсязі. Тому, стимулом для переходу до інноваційного типу розвитку ЖКГ, у першу чергу, є невисокий рівень розвитку галузі, причому, розробка інноваційної стратегії розвитку ЖКГ, є тим невід'ємним елементом, завдяки якому можна було б забезпечити приплив інвестицій у дану галузь.

Висновки і перспективи подальших розробок. Виявившись у запущеному стані, житлово-комунальному господарству властива відмітна риса – відсутність інвестиційної привабливості, на тлі нерозкритого інвестиційно-інноваційного потенціалу основних підгалузей. Визначено, що на тлі розв'язання завдання залучення інновацій для вирішення першорядних питань, що мають місце в основних підгалузях житлово-комунального господарства, таких як: житлове господарство, водопровідно-каналізаційне господарство, теплове господарство, міське освітлення, газове господарство, міський електротранспорт, санітарне очищення міст, зелене господарство й благоустрій і т.д., найбільш актуальним є вирішення питання нагромадження, утилізації й поводження з твердими побутовими відходами.

На вирішення питання поводження з ТПВ, впливає сукупність всіх факторів (соціальних, демографічних, науково-технічних, екологічних, економічних, політичних). На нашу думку, при стратегічно обґрунтованому підході в рішенні завдань ЖКГ шляхом поступового впровадження інновацій, залежно від ступеня інвестиційної привабливості відповідних підгалузей, можна було б, у першу чергу, досягти збільшення показників, що характеризують якість послуг ЖКГ, що у свою чергу відбилося б на рівні віддачі інвестицій.

Підсумовуючі викладене, наголосимо, що хоча економічна привабливість комунального господарства залишає бажати кращого й в Україні ще не створені всі необхідні інституціональні умови, пошук шляхів інноваційного розвитку в секторі є можливим, хоча на сучасному етапі і обмеженим.

Дослідження проведене в статті дозволяє сформулювати ґрунтовну базу для подальших розробок в напрямку визначення засад для створення привабливого інвестиційного клімату в галузі ЖКГ, підвищення рівня конкурентоспроможності надаваних послуг в галузі.

Література

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» №40-IV від 04.07.2002р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
2. Савчук А. В. Теоретические основы анализа инновационных процессов в промышленности: Монографія / А. В. Савчук. – НАН України. Ин-т экономики промышленности. – Донецк, 2003. – 448 с.
3. Інформаційно-аналітичні матеріали до засідання колегії Держжитлокомунгоспу України з питання “Про підсумки роботи підприємств житлово-комунального господарства”, 25 березня 2005 р. – К.: Держжитлокомунгосп України, 2005. – 91 с.
4. Статистичний щорічник України за 2009 р. / за ред. О. Г. Осауленка. – К., 2010. – 567 с.
5. Мусієнко М. М. Екологія: Тлумачний словник / М. М. Мусієнко. – К., 2004. – 376 с.
6. Марван І. С. Экономическое стимулирование предприятий в обращении с твердыми отходами (на примере Сирийской Арабской Республики): дис. канд. экон. наук: 08.08.01 / И. С. Марван. – О., 2001. – 180 с.
7. Інформаційно-аналітичний збірник «Санітарна очистка міст та комунальний автотранспорт». – К: Держжитлокомунгосп України, 2002. – № 2. – 95 с.
8. Краснокутська Н. В. Інноваційний менеджмент: [навч. посіб.] / Н. В. Краснокутська. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.